

Д. ТОДОРОВ

**Началник на б.к. отделение
при Министерство на
правосъдието**

БЮДЖЕТ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО СЕГА¹

Първият бюджет на княжество България представлява две сметки, съставени на руски език – едната за приходите, а другата за разходите, и се отнася за времето от 1 март 1879 г. до 1 март 1880 г. Той е утвърден от руския комисар в България – генерал-адютант княз Дондуков-Корсаков.

Приходната сметка е разделена на пет раздела, като пети раздел се отнася за бюджета за съдебната власт. В него се предвижда да постъпят приходи през посочената бюджетна година в размер на 452 000 лева.

Разходната сметка е разделена на три раздела: а) върховно правителство, б) гражданско ведомство и в) военно ведомство. Всеки раздел е подразделен на няколко подраздели.

Съдилищата са включени в раздела гражданското ведомство. Разрешените разходи за съдебното ведомство възлизат на 1 371 040 лева.

Следният бюджет за времето от 1 март 1880 г. до 1 март 1881 г. е съставен вече на български език. Утвърден е от княз Александър Батенберг на 3 юни 1880 година. Предвидено е да постъпят приходи, разпределени на Министерството на правосъдието в размер на 750 000 лв. срещу един разход в размер – 1 407 200 лева. В него се предвиждат: Върховен касационен съд, апелативни съдилища, първостепенни окръжни съдилища, второстепенни окръжни съдилища и мирови съдилища I,II,III раздел.

Бюджетът за времето от 1 март 1881 год. до 1 март 1882 година е утвърден на 17 декември 1880 г. В него се предвижда да постъпят от съдебни такси 120 000 лв., канцеларски такси 30 000 лв., от издаване на актове 140 000 лв., от глоби 190 000 лева и от жалби против решенията на съдилищата, които са признати от Върховния съд за неоснователни, по 40 лева – всяка една – 20 000 лв., или общо 500 000 лв. Разходният бюджет на Министерството на правосъдието възлиза на 1.881.520 лв. Той не се различава от този за предшестващата година.

Следният бюджет е за времето от 1 януари 1882 г. до 1 януари 1883 г., предвидени са приходите на Министерството на правосъдието в размер на 500.000 лева, а разходи в размер на 1 896 520 лева. Тук вече апелативните съдилища от 2 стават три - София, Русе и Търново. Първостепенни окръжни съдилища 5, второстепенни 5, мирови съдилища: I раздел - 6, II раздел - 22, III раздел - 37. В него се предвиждат квартирни пари на чиновниците в столицата в съдебната система.

За 1883 г. е било предвидено да постъпят от съдилищата 848 500 лева. Приходите от съдебните и канцеларските дейности са увеличени поради увеличение числото на окръжните съдилища и поради това, че мировите съдилища от тая година са почнали да взимат съдебни

---

¹ Текстът е от "60 години българско правосъдие (1878-1941). Юбилеен сборник." С., Министерство на правосъдието, 1941.

такси. За разходите на личния състав и веществени – 2 042 786 лв. Апелативни съдилища има пак само в София и Русе. Предвиждат се 80 000 лв. за издържането на юридически лицей.

В бюджета за 1884 год. предвидени приходи от съдебни и др. такси и берии 676 800 лв. срещу разход от 1 955 470 лв.

През 1885 г. се предвижда да постъпят приходи в размер на 662 500 лева, а за разходи – 2 580 428 лева, или с 624 958 лева в повече от бюджета за 1884 г. В § 10 на същия бюджет се предвиждат 200 000 лв. за построяване съдебна палата в София.

През 1886 г. бюджетът на Министерството на правосъдието остава същия, както тоя за 1885 година. Към тоя бюджет за времето от 1 март до 31 декември има добавка, с която разходния бюджет за 1886 г. се увеличила с 755 487 лв. В обяснителната таблица на добавка към бюджета на разходите за Министерството на правосъдието се предвижда Апелативен съд в Пловдив, I-степенно окръжно съдилище в Пловдив, II-степенни окръжни съдилища в Т. Пазарджик, Хасково, Ст. Загора, Сливен и Бургас, 4 първостепенни мирови съдилища, 10 второстепенни мирови съдилища и 16 третостепенни.

Бюджетът за 1887 г. е утвърден от регентите на България Стамболов, Муткуров и Живков. Разходният бюджет на Министерството на правосъдието възлиза вече на 3 486 722 лева, при приходен бюджет – 950 980 лв. Кредит от 200 000 лв. за постройка на съдебна палата в София се предвижда и в тоя бюджет.

Следният бюджет за 1888 г., приет от първата редовна сесия на Народното събрание, е утвърден с Указ от княза Фердинанд.

За нуждите на учрежденията в съдебната система се предвижда кредит в размер на 3 943 817 лв. В него за дрехи на разсилните при столичните съдилища се предвижда кредит в размер на 1 500 лева. Държавната печатница се включва в бюджета на Министерството на правосъдието. През 1889 г. правосъдният разходен бюджет възлиза на 3 512 086 лв., държавната печатница е вече под друго ведомство, 1890 г. – на 4,078,398 лв., 1891 г. – 4,391,322 лв., в него се предвижда кредит 5 000 лв. за инструменти и материали за работа на затворниците, 1892 г. – 4 471 472 лв., 1893 г. – 5 601 052 лв. увеличение поради преместване на държавната печатница в тоя бюджет, за която се предвижда кредит 623 000 лева, 1894 г. 4 510 061 лв. – намаление, тъй като печатницата минава другаде, 1895 г. – 4 584 476 лв., 1896 г. – 5 007 092 лв., 1897 г. – 4 978 792 лева, 1898 г. – 4 674 428 лв., 1899 г. – 4 587 572 лв., 1900 г. – 4 289 584 лв., 1901 г. – 4 153 236 лв., 1902 г. – 4 219 297 лв., 1903 година – 4 612 084 лв., 1904 г. – 4 771 524 лв., 1905 г. – 4 863 011 лв., 1906 г. – 4 477 788 лв., 1907 г. – 4 658 538 лв., 1908 г. – 4 728 263 лева, 1909 г. – 5 166 218 лв., 1910 г. – 5 522 638 лв., 1911 г. – 5 835 780 лв., 1912 г. – 5 339 590 лв. През 1913 г. не е имало редовен бюджет, а са се упражнявали дванадесетини от бюджета за 1912 г. След балканската война разходният бюджет на Министерството на правосъдието за 1914 г. се покачва на 7 687 880 лв., като се откриват окръжни съдилища в Гюмюрджина, Струмица и Неврокоп.

През 1915 г. бюджетът възлиза на 9 070 980 лева. поради влизането на България във войната, през 1916 година не е бил гласуван бюджет на държавата, а е останал в сила за нея година бюджетът за 1915 година, като за окупираните земи са разрешени още 890 000 лв., тъй като за 1916 г. бюджета е бил на сума 9 960 980 лева.

По бюджета за 1917 г. разходният бюджет на Министерството на правосъдието е 11 028 470 лева, за старите предели на Царството, и 628 550 лв. за новите земи. И през 1918 год. има гласувани два разходни бюджета за Министерството на правосъдието - за старите земи 9 477 070 лв. и за новите земи – 5 289 750 лв. В него се предвиждат окръжни съдилища в Одрин, Гюмюрджина, Струмица, Неврокоп и Ксанти.

През 1919 г. не е бил гласуван редовен бюджет на държавата, а със закона за 6/12 от кредитите по бюджета за 1918 г. се разрешава да се извършат разходи за първите шест месеца на финансовата 1919/20 г. – от 1 април до 1 октомври, в размер 6/12 от кредитите, гласувани с бюджета за 1918 г. Със закон за 6/12 от кредитите на бюджетите за 1918 г. за второто полугодие на ф. 1919/20 г. се разрешават разходи за второто шестмесечие от 1 октомври до 31 март 1920 г., или всичко за разходите по Министерството на правосъдието за 1919/20 г. са били предвидени кредити в размер на 38 274 690 лв. През 1920/21 г. бюджетът значително нараства на 67 140 630 лв. поради повишените заплати и по-големи кредити за веществени разходи, дължими на поскъпването. На следната 1921/1922 г. бюджетът е повишен на 87 944 600 лв. – предвиждат се 25 000 000 лв. за добавъчно възнаграждение на заплатите и 30% увеличение, а също и 1 150 000 лева извънредни дневни пари в новите земи.

През 1922/1923 г. бюджетът се покачва на 99 034 643 лева поради повишените заплати; на същите причини се дължи и нарастване на бюджета за 1923/1924 г. – 136 997 150 лева.

Постоянното поскъпване е главната причина за непрекъснатото нарастване на бюджетите за следните години, както следва: 1924/1925 г. – 152 233 710 лв.; 1925/1926 – 159 154 520 лв.; 1926/1927 – 184 439 220 лв.; 1927/1928 г. – 199 931 730 лв.

В бюджета за 1928/1929 г. се включиха бюджетите на фонда „за подобрене затворено дело“ – 26 608 200 лв. и тия за построяване сгради за съдебните места – 66 220 000 лв., а само за Министерството на правосъдието – 198 160 220 лв., или всичко по Министерството на правосъдието, заедно с фондовете – 290 988 420 лв.; на следната година – 1929/1930 бюджетът, заедно с фондовете, е почти същият, намален незначително – 287 279 820 лева; 1930/1931 г. – 333 961 339 лв.; 1931/1932 – 239 525 400 лв. Средствата на фонда „съдебни сгради“ се взеха за други цели и за това кредитът за постройка на съдебни палати е много намален, поради което цифрата на бюджета за тая година е чувствително по-малка.

В тоя бюджет вече двата фонда не фигурират като такива, а са напълно слети с редовния бюджет и са посочени като отделни глави от същия.

През 1932/1933 г. бюджетът възлиза на 209 968 672 лв. – намален поради малките кредити за затворно дело и съдебни сгради; 1933/1934 г. – 189 316 200 лева – за постройка на съдебни сгради се предвиждат само 20 000 000 лева, а за затвори – само 4 000 000 лева.

Гласуваният от Народното събрание бюджет за 1934/1935 г. е в размер на 181 154 000 лева. Тоя бюджет се измени с Наредбата-закон от 5 юли 1934 г., като за 9 месеца се предвиждаха 119 698 500 лв., или през цялата 1934/1935 год. по бюджета е предвидено общо кредит 164.998.000 лева. За постройка на съдебни сгради кредитът е бил само 10 000 000 лева.

На основание § 2 ал. III от Наредбата за изменение и допълнение на Закона за бюджета на държавата за 1934/1935 г. изработи се щат на длъжностите по съдебното ведомство за времето от 12 ноември до 31 декември 1934 г.

Бюджетът за 1935 год. е също одобрен с Наредба-закон и е на сума 167 725 000 лева. Този бюджет се измени и допълни за времето от 1 септември до 31 декември с. г. Изменението се отнася само за личния състав. Поради направени намаления в бюджета за 1935 г. бе всичко в размер на 161 638 000 лева.

На следната 1936 година „съдебни сгради“ се обособи пак като самостоятелен фонд и се включи в бюджета на фондовете. Бюджетът на Министерството за тая година възлиза на 165 943 500 лв., през 1937 г. – 185 867 927 лв., 1938 г. – 175.035.000 лв., 1939 г. – 193 272 000 лв. и 1940 г. – 197 000 000 лева.

Постоянното нарастване на бюджета не се дължи на открити нови служби или на увеличени веществени разходи. Подведомствените на Министерството учреждения са останали почти същите. Поскъпването на живота, особено след европейската война, наложи увеличение на заплатите, които са главното перо в бюджета. Същото се отнася и за веществените разходи. Покачването цената на хранителните продукти, необходими за затворниците, броят на които твърде много нарастна, на канцеларските, отоплителни и др. материали предизвика увеличение на задълженията за тия разходи.

Разрешаваните кредити за веществени разходи, особено за покъщнина, са били в минимални размери, недостатъчни да задоволят най-необходимите нужди.

При все това, съдиите и съдебните служители, съзнавайки тежкото финансово положение на страната, и с тия малки средства, които им се дават, макар в недостатъчни и нехигиенични помещения, при най-оскъдни канцеларски материали и скромна обстановка, са работили неуморно и добросъвестно са изпълнявали тежката си и отговорна служба.

Бюджет на министерството на правосъдието по реда на годините:

ГОДИНА	БЮДЖЕТИ В ЛЕВА
1.Ш. 1879 до 1. Ш. 1880 г.	1.371.040
1.І. 1880 до 1. Ш. 1881 г.	1.407.200
1. Ш. 1881 до 1. Ш. 1882 г.	1.881.520
1. І. 1882 до 1. І. 1883 г.	1.896.520
1883 г.	2.042.786
1884 г.	1 955 470
1885 г.	2.580.428
1886 г.	2.580.428
1887 г.	3.486.722
1888 г.	3.943.817
1889 г.	3.512.086
1890 г.	4.078.398
1891 г.	4.391.322
1892 г.	4.471.472
1893 г.	5.601.052
1894 г.	4.510.061
1895 г.	4.584.476
1896 г.	5.007.092
1897 г.	4.978.792
1898 г.	4.674.428
1899 г.	4.587.572
1900 г.	4.289.584

1901 г.	4.153.236
1902 г.	4.219.297
1903 г.	4.612.584
1904 г.	4.771.524
1906 г.	4.477.738
1907 г.	4.658.538
1908 г.	4.728.263
1909 г.	5.166.218
1910 г.	5.522.638
1911 г.	5.835.780
1912 г.	5.339.590
1913 г.	5.339.590
1914 г.	7.687.880
1915 г.	9.070.980
1916 г.	9.960.980
1917 г.	11.028.470
1918 г.	14.766.820
1919/1920 г.	38.274.690
1920/1921 г.	67.140.630
1921/1922 г.	87.944.600
1922/1923 г.	99.034.643
1923/1924 г.	136.997.150
1924/1925 г.	152.233.710
1925/ 1926 г.	159.154.520
1926/1927 г.	189.439.220
1927/1928 г.	199.931.730
1928/1926 г.	290.988.420
1929/1930 г.	287.279.820
1930/1931 г.	333.961.339
1931/1932 г.	239.525.400
1932/ 1933 г.	209.968.672
1933/1934 г.	189.316.200
1934/1935 г.	164.998.000
1935 г.	161.638.000
1936 г.	165.943.500
1937 г.	185.867.927
1938 г.	175.035.000
1939 г.	193.272.000
1940 г.	197.000.000